

CONTEMPORARY CRISES AND THE POWER OF MODERN STATE

Cristian Băhnăreanu, Assist. Prof., PhD, "Carol I" National Defense University, Bucharest

Abstract: The contemporary crises and their management are a major concern for the involved states, the major powers and the regional/international organizations taking into account the complexity and the impact they have on people, property, material assets and cultural environment. The recent economic and financial crisis proved that the interconnection of national economies may cause instability of the global financial and economic system, with effects in all other aspects of security.

This paper examines the crisis theory and different types of crises (political, economic, financial, social, environmental, and military), the way in which they affects the state power, the society, and the national security and underlines the need to diagnose the problems we face in order to prevent, limit, and resolution the crisis situations.

Keywords: crisis, contagion effect, society, national security, crisis management

1. Conceptul de criză și efectul de „cascadă”/contagiune al crizei

În evoluția unui stat sau a unei societăți, *criza* reprezintă un moment critic, care duce fie la conflict pentru impunerea intereselor unei părți, fie la reîntoarcerea la starea de normalitate prin armonizarea intereselor divergente. Ea constituie o constantă a lumii contemporane, care, de regulă, apare ca urmare a unor dificultăți de natură economică, socială, politică etc. și reprezintă o perioadă de tensiune, de tulburare, de încercări, adesea decisive, care se manifestă în societate¹. Definiția crizei poate fi redusă la *nevoia de schimbare*, adică dezorganizare în vederea unei noi organizări.

Desigur, criza poate fi și acea formă de înfruntare neconcretizată, destinată a cântări greu în balanța decizională a celuilalt, pentru a-l constrânge să renunțe la interesele sale legitime și a obține de la el concesiile care nu corespund mizei, pentru a evita riscul războiului total². În viziune americană, criza este „un incident sau o situație care implică existența unei amenințări la adresa unei națiuni, a cetățenilor și forțelor sale militare sau intereselor vitale ale acesteia, care evoluează rapid și creează premise de natură diplomatică, economică sau militară ce obligă la analiza angajării forțelor militare și resurselor pentru a realiza obiectivele naționale”³. Amenințările pot viza atât teritoriile, resursele și cetățenii țării respective, cât și valorile, instituțiile sau infrastructurile strategice ale acesteia, cu consecințe negative în domeniul securității.

¹ Academia Română, Institutul de lingvistică „Jorgu Iordan”, *DEX – Dicționarul explicativ al limbii române*, Ediția a II-a, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 241.

² Jean-Louis DUFOUR, *Crizele internaționale. De la Beijing (1900) la Kosovo (1999)*, Editura Corint, București, 2002, p. 15.

³ US Department of Defense, *JP 1-02. DOD Dictionary of Military and Associated Terms*, 8 November 2010 (As Amended Through 15 August 2014), p. 60, www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp1_02.pdf.

Criza poate fi definită și ca o situație care îndeplinește una sau mai multe din următoarele circumstanțe: se manifestă un dezacord fundamental asupra a ceea ce cel puțin una din părți consideră a fi un interes vital; apare o prăpastie între interdependența dintre piață și societate; apare un eșec instituțional în ceea ce privește regulile și normele procesului; apare un eșec din punctul de vedere al comunității⁴. În majoritatea cazurilor, ea este generată de faptul că factorii responsabili scapă de sub control pârgghiile activității și proceselor politico-diplomatice, economico-financiare, socio-culturale, militare etc., ceea ce duce la disfuncționalități în modul de organizare și funcționare a sistemului. Ieșirea din criză se face fie prin schimbarea structurală a sistemului, fie prin importante modificări adaptative ale structurii sale⁵. Prin urmare, revenirea la starea de normalitate a sistemului se va putea realiza doar în condițiile adaptării sau modificării formei, conținutului sau structurii acestuia.

În prezent, când abordăm problematica de securitate, trebuie să avem în vedere multiplele ei dimensiuni, de la cea politică, până la cea ecologică⁶. Cerințele realizării securității fiind profund interdependente, orice disfuncționalitate din unul dintre domenii influențează semnificativ celelalte planuri de manifestare a securității. Prin urmare, crizele dintr-un sistem se transferă în celelalte sisteme și chiar în sistemele de sisteme. Menținerea unei situații de criză generalizată⁷ sau de criză permanentă, prin trecerea de la o criză la alta, de la cea economică la cea socială, de la cea socială la cea politică, are ca finalitate inevitabilă crearea unor condiții favorabile fie de eșuare sau colaps a statului respectiv, fie de agresiune armată.

Modelul de interconectare/înlănțuire al diferitelor tipuri de crize spre declanșarea unui conflict armat ar putea fi următorul: *criză financiară – criză economică – criză socială – criză politică – criză militară* și, în final, *agresiune armată*. Un astfel de model este pur teoretic, în practică neputând fi identificat cu ușurință un astfel de efect de „cascadă”, având în vedere că progresivitatea evenimentelor este destul de rapidă, iar etapele (crizele) adesea se suprapun, rezultând o criză generalizată la nivelul societății respective.

Pe scurt, trecerea de la criză financiară și economică spre agresiune/conflict armat se realizează în câteva etape, prezentate succint în cele ce urmează. Astfel, valorile anormale ale majorității indicatorilor macroeconomici utilizați la evaluarea unei economii reliefează declanșarea crizei și chiar a recesiunii economice, ce va fi, de regulă, coroborată cu o criză financiară ca urmare a incapacității statului respectiv de a-și rambursa datoriile. Această situație duce, inevitabil, la creșterea prețurilor, inflației și șomajului, scăderea producției, consumului și investițiilor, dar mai ales la o diminuare a veniturilor și economiilor populației. Prin urmare, nivelul de trai al populației va fi serios afectat, în special al persoanelor cu venituri fixe, ceea ce va declanșa criza socială.

În această fază avem de a face cu ineficiența puterii politice – lipsa deciziilor guvernamentale eficiente și a transparenței, discrepanțele între necesitățile populației și politicile economico-financiare, alocarea defectuoasă a resurselor pentru satisfacerea nevoilor, precaritatea instrumentelor interne de intervenție, lipsa competitivității economiei respective

⁴ Jeffrey J. ANDERSON, G. John IKENBERRY, Thomas RISSE (eds.), *The End of the West? Crisis and change in the Atlantic order*, Cornell University Press, 2008, p. 12.

⁵ Cătălin ZAMFIR, Lazăr VLĂSCEANU (coord.), *Dicționar de sociologie*, Editura Babel, București, 1993, p. 144.

⁶ Barry BUZAN, *Poapoarele, statele și teama. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece*, Editura Cartier, Chișinău, 2000.

⁷ *Criza generalizată* semnifică faptul că majoritatea sau toate sistemele statului respectiv se află în criză.

etc. – în realizarea obiectivelor politicii economice și susținerea unui nivel acceptabil al calității vieții. Proasta guvernare poate declanșa așa-numita criză politică, caracterizată de instabilitate internă, luptă politică și durată redusă a regimului politic, structură politică inadecvată, lipsă de responsabilitate a decidentului, grad scăzut de descentralizare a deciziilor și de adaptare legislativă, calitate precară a reglementărilor, politicilor publice și programelor sociale, raport nerealist între deciziile politice și capacitățile disponibile, nivel redus de reprezentare politică, scădere a încrederii populației în instituțiile statului și chiar nerespectare a puterii politice etc. Aceste circumstanțe pot provoca, uneori, o criză militară și, mai apoi, o posibilă agresiune armată.

De asemenea, crizele se pot manifesta, în funcție de actorii angajați și implicații, la nivel local, național, frontalier, regional (zonal), continental, internațional (global). Efectul de contagiune de la un nivel la altul este extrem de rapid, dat fiind gradul ridicat de interdependență.

2. Tipurile de criză care pot afecta statul și societatea

Toate crizele care afectează sistemele politice, economice, sociale, ecologice și militare sunt, în esența lor, de sorginte politică. Anumite decizii sau circumstanțe de natură politică pot genera o disfuncție care dă naștere la o criză în sistem. Ele provin din apariția și dezvoltarea unor disfuncționalități grave în primul rând în cadrul fluxurilor pe care se definesc relațiile dintre sisteme sau dintre componente ale sistemelor. Acestea se accentuează în permanență, dacă nu se iau măsuri imediate.

Puterea statului modern poate fi diminuată de manifestarea unei crize în oricare dintre componentele sale specifice (politică, economică, tehnologică, socială, demografică, culturală, ecologică, militară, informațională etc.), aflate într-o puternică relație de interdependență. În continuare, ne vom opri asupra celor mai importante tipuri de crize ce ar putea afecta societatea și securitatea națională.

Criza politică este definită ca un moment extraordinar când existența și viabilitatea ordinii politice este pusă sub semnul întrebării. Acest tip de criză se manifestă atunci când conflictul amenință integritatea ordinii⁸. În acest stadiu, se accentuează anumite contradicții și disfuncții ce nu mai pot fi rezolvate în cadrul sistemului, ci doar prin înlocuirea sa.

Criza politică este cauzată, în principal, de ineficacitatea aparentă a politicilor sau eșecul controlului rațional al economiei, precum și de problemele privind legitimitatea atunci când sprijinul public este retras. Ea este un moment în care „puterea” (Președinte, Parlament, guvern, partidul cu majoritate, toate împreună sau doar o parte a acestor instituții) nu mai are legitimitate în timpul exercitării mandatului. Acest tip de criză apare atunci când schimbarea echipei aflată la guvernare, prin alegeri anticipate sau la termen, nu are loc suficient de repede pentru a detensiona raporturile dintre puterea politică și societate.

Practica democratică oferă destule exemple când diverse tensiuni și incompatibilități au generat crize politice extrem de grave. O astfel de criză poate fi declanșată de anumite mecanisme interne sau de joc politic (grevă parlamentară, demisie în bloc, căderea guvernului prin moțiuni de cenzură etc.), dar și prin creșterea numărului de partide politice și menținerea unor structuri învechite și rigide. Totodată, anumite schimbări majore pe plan regional și internațional fac ca echipa aflată la putere să nu mai poată gestiona problemele țării ghidându-

⁸ Jeffrey J. ANDERSON, G. John IKENBERRY, Thomas RISSE (eds.), *op. cit.*, 2008, p. 12.

se după vechile principii. Prin urmare, criza politică apare atunci când decidenții politici nu sunt conștienți de aceste slăbiciuni sau nu fac tot ce le stă în putere pentru a îndrepta lucrurile.

Spre exemplu, Belgia a funcționat mai bine de un an și jumătate (2010-2011) cu un guvern interimar din cauza neînțelegerilor dintre partidele flamande și cele francofone. După 535 de zile de criză politică, cele șase partide angajate în negocieri au ajuns la un consens pentru formarea unui guvern. Și în cadrul Uniunii Europene crizele politice apar periodic, mai ales în soluționarea unor probleme ce necesită consensul statelor membre. Astfel, o situație de blocaj la nivel politic a apărut în 2005, atunci când Tratatul de instituire a unei Constituții pentru Europa a fost respins prin referendum, în Franța și Olanda.

Conform ideologiei marxiste, *criza economică* se naște din antagonismul claselor, acumularea bogăției într-o parte și a sărăciei în cealaltă parte⁹. În practică, ea este generată de faptul că factorii responsabili scapă de sub control majoritatea sau toate pârguile activității și proceselor economice, ceea ce duce la o serie de disfuncționalități.

În ultimele decenii, crizele economice și financiare au avut loc pe întreg mapamondul, inclusiv în state dezvoltate. Datorită dinamicii tot mai alerte a mediului și circuitelor economice globale, nici o economie nu este imună la perioadele de criză. De altfel, criza face parte din oricare ciclu economic și se referă la tranziția treptată spre recesiune, adică perioada în care procesul normal al activității economice sau financiare suferă din cauza unui scurtcircuit temporar.

În timp, activitățile și procesele economice nu au o evoluție uniformă, liniară, ci sunt perturbate de fluctuații sezoniere (au loc în anumite perioade de timp și pot fi, în general, previzibile), întâmplătoare (accidentale, de scurtă durată, determinate de factori aleatori) și ciclice (caracterizate de o durată mai lungă de timp, intensitate mai mare și o anumită regularitate, alternând perioadele de expansiune cu cele de depresiune a activității economice). Totuși, trecerea de la expansiune la încetinire/stagnare economică nu presupune, neapărat declanșarea unei crize economice. Această trecere poate fi generată fie de unele măsuri restrictive (adoptate de către guvern sau parteneri externi), fie de epuizarea cauzelor care au stat la baza expansiunii.

În faza de criză a activității economice, criză ce poate cuprinde diferite ramuri și sectoare sau economia națională în ansamblul său, mediul de afaceri se degradează treptat deoarece apar unele dezechilibre. Indicatorii macroeconomici înregistrează valori anormale și se manifestă tendința de scădere a investițiilor, producției, cererii de consum, ocupării forței de muncă, salariilor, profiturilor, vânzărilor, exporturilor sau a cursului titlurilor de valoare, ceea ce restrânge și scumpește creditul. Concomitent, se ajunge la rate mari ale inflației (dezechilibru ce se manifestă prin creșterea generalizată a prețurilor și reducerea puterii de cumpărare a unității monetare), ceea ce poate duce la scăderea nivelului de trai, în special al persoanelor cu venituri fixe. De asemenea, slăbirea capacității concurențiale a firmelor naționale afectează creditul și descurajează economiile, privilegiază debitorii, determină redistribuirea veniturilor între diferite sectoare, ramuri și categorii de populație, crește șomajul, sporește rapid importurile, majorează deficitul bugetar, extinde economia subterană și criminalitatea economico-financiară, generează fluctuații ale ratei de schimb a monedei naționale.

⁹ Karl MARX, *Capitalul: Critica economiei politice*, Editura Alexandria Publishing House, Suceava, 2009.

Fără îndoială, o criză economică sau financiară de anvergură poate fi generată de schimbarea bruscă și profundă a regimului politic sau de liberalizarea comerțului¹⁰. În această fază a ciclului economic, putem avea de a face cu lipsa bunei guvernări sau ineficiența acesteia în realizarea obiectivelor politicii economice. Cu toate că criza economică poate apărea ca urmare a unei crize politice, tot guvernul este cel în măsură să adopte măsuri anticriză (anticiclice) în virtutea funcției acestuia de regulator al activității economice. Pârghiile economice – preț, credit, salariu, dobândă, profit, cost – și instrumentele specifice de politică economică, financiară și fiscală, monetară și de credit joacă un rol deosebit de important în procesul de depășire a perioadei de criză și de dinamizare a economiei. Prin urmare, trebuie restabilite unele echilibre economice prin lărgirea accesului la resurse și restructurarea și reînnoirea factorilor de producție, ceea ce va necesita un cost social ridicat.

În evoluția economiei mondiale, alternanța perioadelor de expansiune cu cele de contracție a dovedit că nu este posibilă evitarea totală a unei *crize financiare*. Finanțele constituie „motorul” oricărei economii a lumii, extrem de puternic și complex, dar câteodată extrem de vulnerabil și fragil.

Criza financiară poate fi interpretată ca orice situație în care sistemul financiar național nu mai este capabil, indiferent din ce motiv, să asigure resurse financiare suficiente pentru îndeplinirea funcțiilor și obligațiilor statului respectiv (de exemplu, rambursarea datoriilor), ceea ce poate perturba funcționarea normală a celorlalte sisteme, putându-se ajunge chiar la incapacitate de plată. Ele pot lua diverse forme precum: criza monetară, colapsul sistemului bancar, creșteri accentuate ale datoriilor pe termen scurt, presiuni pe piața internă asupra ratelor dobânzii, perioade de inflație ridicată. O astfel de criză determină pierderea încrederii în moneda națională și alte active financiare ale țării respective, ceea ce duce la retragerea investitorilor străini și a capitalului internațional.

Criza financiară poate fi declanșată de o multitudine de factori, precum: politici macroeconomice nepotrivite și lipsa de transparență din partea băncilor centrale și a guvernelor; menținerea unui regim de curs de schimb fix sau devalorizarea/supraevaluarea voită a monedei naționale; atacurile capitalurilor speculative; tendința unei crize financiare declanșate într-o țară de a cauza crize în alte țări; împrumuturi externe mult prea mari; plata datoriilor externe din rezervele valutare; tranziția țării respective de la net exportator la net importator.

Țările trec periodic prin crize economice și financiare, vulnerabile fiind mai ales economiile neindustrializate și cele ale Lumii a Treia. Cauzele ce duc la astfel de crize sunt multiple, naționale sau internaționale, de la managementul ineficient al activității economice, dezechilibru între cheltuielile guvernamentale și veniturile la buget, până la schimbările produse în economia mondială, precum: scăderea cererii și prețuri reduse ale bunurilor exportate, volatilitatea prețurilor petrolului și circuitul rapid al capitalurilor în căutare de profituri rapide sau speculative. Ca urmare a acțiunii cumulate a acestor factori, guvernul nu mai poate finanța anumite activități din sectorul bugetar și de servicii publice, rambursarea datoriilor și dezvoltarea infrastructurii. Pentru a trece peste aceste perioade de incapacitate, autoritățile apelează adeseori la fondurile și asistența asigurate de organizațiile regionale sau

¹⁰ Nauro F. CAMPOS, Cheng HSIAO, Jeffrey B. NUGENT, *Crises, What Crises?*, IZA Discussion Paper No. 2217, July 2006, p. 4.

internaționale competente (Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială, Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică, Uniunea Europeană).

În lumina celor de mai sus, putem spune că criza economică este o stare complexă, negativă, ce apare ca urmare a unor manifestări, măsuri sau reforme economice care afectează valorile fundamentale ale dezvoltării economice a statului respectiv. Majoritatea cazurilor anterioare demonstrează faptul că astfel de crize sunt inevitabile și „contagioase”, dar pot fi gestionate. Problema principală nu este cum poate fi evitată criza, ci cum poate fi scurtată perioada de manifestare și diminuate intensitatea și efectele acesteia.

Un exemplu extrem de concludent și complex de criză economică și financiară, probabil la fel sau chiar mai gravă față de cea din anii '30, este cea care continuă să se manifeste pe plan global de la sfârșitul anului 2008 încoace. Ea a fost urmată de recesiune, apoi de o oarecare redresare și mai mult ca sigur de un nou posibil colaps. Criza economico-financiară a pus mari probleme în majoritatea țărilor dezvoltate, în curs de dezvoltare sau mai puțin dezvoltate și a antrenat o serie de alte tipuri de crize. Cea mai gravă se dovedește a fi criza socială, cetățeanul simplu fiind cel care suportă cel mai mult efectele acestei situații economice dificile.

Criza socială poate fi definită ca un complex de condiții ce determină o situație instabilă și periculoasă în societate, implicând o schimbare iminentă, și pe care statul, în sine, nu o poate rezolva. Acest complex de condiții înglobează anumite decizii, evenimente sau conjuncturi nefavorabile care perturbă viața socială a individului.

Conform lui Richard LaPiere, criza socială poate fi definită ca o situație în care „...adversitatea progresivă face ca populația să se îndoiască și apoi să renunțe la speranța unui viitor mai bun, adică împlinirea așteptărilor sociale, pierzându-și astfel încrederea în valoarea practicilor, instrumentelor și structurilor sociale tradiționale prin care aceste așteptări sunt în mod normal îndeplinite...”¹¹. Prin urmare, criza socială reprezintă momentul critic în care forțele interne ostile ajung la un punct de cotitură, iar tensiunile ating cote maxime. Populația își pierde încrederea în autorități. Situația socială existentă nu mai poate fi tolerată sau gestionată, iar o schimbare majoră și decisivă este iminentă.

O criză de acest tip este puțin probabil să aibă cauze numai din domeniul socialului, ci cel mai adesea apare ca o consecință a unor decizii sau conjuncturi politice, economice și de mediu proaste. Criza socială se declanșează, de regulă, ca urmare a nesoluționării celor din domeniul politico-diplomatic, economico-financiar sau ecologic, care direct sau indirect au efecte asupra individului și comunității din care el face parte.

Prin urmare, criza socială este o situație nou creată în viața socială, ca urmare a apariției unor manifestări și amenințări la adresa obiectivelor sau intereselor sociale ale unei națiuni, care afectează valorile fundamentale sau unele valori prioritare de natură socială¹². Ea reprezintă un proces care, sub efectul unui eveniment social declanșator, pune în mișcare o serie de disfuncționalități fie la nivelul unei sau unor comunități locale, fie la nivelul comunității statale.

¹¹ Richard T. LAPIERE, *A theory of social control*, New York: McGraw-Hill, 1954 apud Ronald A. KUYKENDALL, *Social Crisis and Social Demoralization: The Dynamics of Status in American Race Relations*, First Edition, Arissa Media Group, 2005, p. 41.

¹² Mircea MUREȘAN, Gheorghe VĂDUVA, Eugen BOAMBĂ (coord.), *Criza, conflictul, războiul*, volumul III, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007, p. 40.

Deși, criza socială are la bază o doză destul de ridicată de subiectivism, adică percepția individuală atribuită unui eveniment sau altuia, membrii unei colectivități care se confruntă cu o criză de acest tip tind să adopte atitudini și comportament comun. Criza socială poate slăbi mecanismele de control social și însufleți membrii societății, pe de o parte, sau poate slăbi moralul maselor și duce la demoralizare socială, pe de altă parte.

Lumea în care trăim oferă multe momente în care forțele care operează în societate nu mai pot fi tolerate, deoarece nu mai îndeplinesc aspirațiile populației, ceea ce necesită evaluarea și eventual modificarea sistemului de relații sociale. Principalii factori care pot fi duce la criză socială sunt dați de recesiune economică, război, terorism etc. În lumea contemporană, criza socială apare de regulă pe fondul recesiunii economice, al incapacității economiei de a se reproduce, de a genera surse de venituri și bunăstare sau al îndatorării excesive. Este cazul Greciei, care este obligată să implementeze o serie de măsuri nepopulare pentru a-și reduce pe termen lung uriașa sa datorie, ceea ce generează ample proteste și mișcări sociale.

Criza de mediu sau **criza ecologică** poate fi înțeleasă în termeni de declin a capacității Planetei de a susține viața, prin încălcarea a trei legi fundamentale ale ecologiei și anume: interdependența tuturor formelor de viață, stabilitatea ecosistemelor datorită diversității și complexității, caracterul finit al resurselor.

Ea constituie o deteriorare dramatică, neașteptată, rapidă și ireversibilă a mediului ce duce la reducerea semnificativă a bunăstării. De exemplu, diminuarea lentă a numărului de specii la nivel mondial nu reprezintă o criză ecologică. Evenimentul respectiv trebuie să aibă o probabilitate mică de apariție, nu ca în cazul exploatării excesive a hidrocarburilor unde elementul de incertitudine nu mai există – finalul este epuizarea completă a lor. De asemenea, o componentă de ireversibilitate este necesară. Dacă recuperarea după o tragedie ecologică necesită un timp îndelungat, atunci fără îndoială că va exista mult mai multă preocupare și grijă față de mediul înconjurător.

Cel mai recent exemplu de tragedie ecologică care au avut efecte extrem de grave asupra mediului înconjurător a fost cutremurul cu magnitudinea de 9 grade pe scara Richter din 11 martie 2011, în apropierea coastelor din nord-estul Japoniei, ce a provocat un tsunami uriaș ce a inundat centrala de la Fukushima, provocând cea mai gravă catastrofă nucleară din ultimii 25 de ani.

Criza militară care poate fi definită ca o situație națională sau internațională caracterizată prin existența unei amenințări la adresa obiectivelor, intereselor sau valorilor fundamentale ale părților implicate, pentru a cărei rezolvare acestea folosesc violența armată în scopul impunerii prin forță a obiectivelor sau intereselor proprii¹³. Având în vedere ce afirma și Carl von Clausewitz „războiul este continuarea politicii, dar cu alte mijloace”, putem spune că întotdeauna o astfel de criză are loc pe fondul unor decizii politice, ceea ce înseamnă că ea devine o criză de tip politico-militar.

În studiile de specialitate americane, criza politico-militară este definită prin trei factori: interesele-cheie sau cele vitale ale actorilor implicați; existența elementului de timp sau a sensului de urgență; progresele majore sau amenințările (sau ambele) la adresa

¹³ Ibidem, p. 57.

intereselor tuturor părților sunt posibile, inclusiv amenințarea cu un conflict militar, iar în cazul marilor puteri o amenințare potențială la adresa structurii sistemului internațional¹⁴.

Criza de acest tip este particularizată de o serie de indici¹⁵, precum: concentrarea de forțe în apropierea frontierelor naționale prin notificarea sau nu a activităților; realizarea de alianțe militare cu scop nedeclarat sau mascat; reorganizări ale sistemului militar din unele state vecine; redisolocări de comandamente ale marilor unități și unități în apropierea frontierelor; pregătiri intense ale marilor unități de aviație, concentrări în baze militare, exerciții, simulări, antrenamente într-o concepție de „învățământ” sau sub alte forme de mascare; reorientări doctrinare ca urmare a mutațiilor produse în politica militară a unora din statele vecine; nerespectarea culoarelor de zbor internaționale de către aeronavele militare și civile; dotarea masivă a forțelor armate ale unor state vecine cu tehnică militară performantă și armament modern; folosirea pe timpul aplicațiilor statelor majore a scenariilor tactice ce vizează părți din teritoriul național; penetrarea rețelelor de comunicații militare în scopul procurării de informații și date despre starea unităților militare dintr-o anumită zonă; intensificarea acțiunilor de sustragere de armament, muniție, echipament și tehnică militară din depozitele armatei; sustrageri repetate de materiale explozive de la exploatarea miniere și geologice; apariția și proliferarea grupurilor organizate ilegal care desfășoară acțiuni de tip terorist.

În sistemul internațional modern, interesele divergente și conflictele de interese sunt la ordinea zilei în materie de intervenție și neintervenție, separatism și anti-separatism, dispute comerciale, teritoriale și de suveranitate, probleme etnice etc., care pot duce, direct sau indirect, la declanșarea unei crize militare. În condiții normale, orice țară sau grupări politice încearcă prin mijloace politice, diplomatice și economice să soluționeze conflictele de interese dintre ele. Criza militară apare atunci când nu se găsește o soluție care să mulțumească toate părțile, când interesele divergente nu pot fi armonizate în mod eficient. Una sau ambele părți vor dori să folosească puterea militară pentru a pune capăt conflictului de interese. Cu toate acestea, utilizarea forței este limitată în acest moment și rezolvarea încă posibilă prin mijloace non-militare.

În ultimii ani, s-au înregistrat o serie de crize militare mai mult sau mai puțin grave, mai ales acolo unde mediul de securitate este caracterizat de instabilitate. Criza militară și, mai apoi, conflictul dintre Georgia și Rusia din vara lui 2008, cea din Libia din 2011 și, mai recent, criza din Ucraina sunt doar câteva exemple care demonstrează cum anumite decizii politice creează tensiuni și dispute, criză și chiar conflict armat.

3. Gestionarea situațiilor de criză

Gestionarea crizelor reprezintă unul dintre cele mai importante aspecte ale noilor politici într-o lume tot mai globalizată și frământată de tot felul de probleme precum: sărăcie, terorism, suprapopulare, proastă guvernare, încălzire globală, tensiuni și dispute politice, economice, etnice, religioase, teritoriale etc. Gestionarea crizei reprezintă un set de acțiuni ce pot fi luate de autorități și structurile regionale/internaționale cu competențe în domeniu

¹⁴ Michael D. SWAINE, *Understanding the Historical Record*, in Michael D. SWAINE, Zhang TUOSHENG, Danielle F. S. COHEN (eds.), *Managing Sino-American Crises: Case Studies and Analysis*, Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace, 2006, p. 1.

¹⁵ Lucian STÂNCILĂ, Gheorghe SAVU, *Crizele ca manifestări ale dezechilibrului social*, in „Tendințe în evoluția fenomenului militar la început de secol”, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2006, p. 271.

pentru stăpânirea unei situații de criză și evitarea potențialelor efecte distrugătoare asupra sistemului respectiv.

Gestionarea situațiilor de criză în plan național cuprinde ansamblul de măsuri și acțiuni stabilite de autoritățile locale și centrale în vederea garantării securității naționale și a stării de normalitate socială, politică, militară, economică, ecologică etc. Prin urmare, gestionarea unei crize poate fi înțeleasă ca un proces deosebit de complex, care implică organizare, planificare și măsuri concrete cu scop precis de a aduce sub control criza, să oprească evoluția acesteia și să proiecteze o soluție acceptabilă¹⁶.

Potrivit lui John Burnett, orice criză poate fi caracterizată de presiunea timpului, problemele de control, nivelul amenințării și constrângerile privind opțiunile de răspuns.

		Presiunea timpului		Mare		Mică	
Nivelul amenințării	Gradul de control	Redus	Ridicat	Redus	Ridicat	Redus	Ridicat
	Opțiuni de răspuns						
Redus	Numeroase	(4) Nivel 2	(3) Nivel 1	(2) Nivel 1	(1) Nivel 0		
	Puține	(8) Nivel 3	(7) Nivel 2	(6) Nivel 2	(5) Nivel 1		
Ridicat	Numeroase	(12) Nivel 3	(11) Nivel 2	(10) Nivel 2	(9) Nivel 1		
	Puține	(16) Nivel 4	(15) Nivel 3	(14) Nivel 3	(13) Nivel 2		

Figura nr. 1: Matricea de clasificare a crizelor¹⁷

Presiunea timpului se referă la faptul că atunci când o criză apare trebuie să i se acorde imediat toată atenția. Într-o perioadă de criză, organizația/statul are un grad redus de control al factorilor externi. Mai mult, crizele creează îngrijorări privind nivelurile de amenințare, în special pentru formularea, evaluarea și implementarea strategiei. Constrângerile privind opțiunile de răspuns se referă la faptul că organizația/statul respectiv dispune de variante limitate de reacție la o criză. Utilizând aceste caracteristici, situațiile de criză pot fi clasificate într-o matrice. De exemplu, o criză va fi clasificată ca fiind o situație de Nivel 4 dacă presiunea timpului este mare, gradul de control scăzut, nivelul amenințării ridicat și opțiunile de răspuns limitate.

Gestionarea unei crize economice, sociale, politice, ecologice sau militare, pentru a fi corectă, oportună și eficientă, trebuie să îndeplinească în mod obligatoriu câteva condiții esențiale, ca de exemplu: să fie dat în cunoștință de cauză, ceea ce înseamnă întreprinderea unor investigații profunde pentru înțelegerea caracteristicilor și personalității fenomenului; să fie preventiv, anticipativ și, pe cât posibil, ante-factum; să ofere soluții; să se concretizeze în acțiuni; să includă asumarea de riscuri și, deci, suportarea consecințelor nereușitei¹⁸. În acest sens, gestionarea unei crize presupune două etape: prevenirea crizei prin cunoașterea

¹⁶ Marian-Valentin Grigoroiu, *Crizele și conflictele contemporane*, Editura Ministerului Administrației și Internelor, București, 2006, p. 113.

¹⁷ John J. BURNETT, *A Strategic Approach to Managing Crises*, „Public Relations Review”, Vol. 24, No. 4, Winter 1998, p. 483.

¹⁸ Mircea MUREȘAN, Gheorghe VĂDUVA (coord.), *Criza, conflictul, războiul*, volumul I, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007, p. 309.

fenomenului respectiv; organizarea și desfășurarea acțiunilor pentru supravegherea, limitarea și soluționarea ei. De asemenea, este necesar să fie organizate foarte bine și acțiunile post-criză, pentru lichidarea urmărilor și reluarea vieții normale.

Acțiunile de prevenire presupun: identificarea riscurilor și vulnerabilităților de orice natură; centralizarea constatărilor, formularea priorităților și a măsurilor recomandate; implementarea măsurilor recomandate. Ciclul trebuie repetat prin alte reevaluări pentru a identifica noi domenii cu potențiale constrângeri și probleme, noi surse de vulnerabilități. Modul de rezolvare la începutul crizei determină atât durata, cât și amploarea ei, iar nesoluționarea cât mai rapidă a unei crize duce, adesea, la un izbucnirea unui conflict.

Având în vedere complexitatea și impactul pe care îl au diversele tipuri de crize asupra populației, proprietății, valorilor materiale și culturale și mediului, credem că se impun eforturi mult mai consistente de colaborare și cooperare din partea autorităților naționale în ceea ce privește acțiunile de prevenire, limitare și soluționare a situațiilor de criză. De asemenea, la nivel internațional este necesară implicarea mult mai activă a statelor lumii și organizațiilor specializate în efortul comun de gestionare a crizelor.

4. Concluzii

Criza nu reprezintă ceva nou pentru problematica contemporană, iar instrumentele și politicile de gestionare ce pot fi adoptate nu s-au modificat substanțial. Însă, situațiile de criză s-au înmulțit și diversificat peste măsură după 1990 și, în consecință, la fel de numeroase, de diversificate și de particularizate au devenit și formele și procedeele de prevenire, limitare și soluționare.

Orice criză ce se manifestă la nivel național sau internațional influențează în mod negativ actorii statali implicați, în sensul afectării puterii acestora și, implicit, a securității lor. De aceea, credem că adoptarea, implementarea și succesul sau eșecul aplicării instrumentelor de gestionare a crizelor depinde de capacitatea autorităților locale și structurilor regionale/internaționale competente de a se coordona și de a lua cele mai bune decizii. Autoritățile și structurile implicate în gestionarea situației de criză trebuie să acționeze în strânsă cooperare atât între ele, cât și cu organismele și organizațiile regionale și internaționale, pentru a influența în sens pozitiv evoluțiile locale. Prin urmare, un accent deosebit trebuie pus nu neapărat pe extinderea cooperării, cât mai ales pe consolidarea acesteia.

Bibliografie

ANDERSON, Jeffrey J.; G. John IKENBERRY, Thomas RISSE (eds.), *The End of the West? Crisis and change in the Atlantic order*, Cornell University Press, 2008

BURNETT, John J., *A Strategic Approach to Managing Crises*, „Public Relations Review”, Vol. 24, No. 4, Winter 1998

BUZAN, Barry, *Popoarele, statele și teama. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece*, Editura Cartier, Chișinău, 2000

CAMPOS, Nauro F.; Cheng HSIAO, Jeffrey B. NUGENT, *Crises, What Crises?*, IZA Discussion Paper No. 2217, July 2006

DUFOUR, Jean-Louis, *Crizele internaționale. De la Beijing (1900) la Kosovo (1999)*, Editura Corint, București, 2002

- GRIGOROIU, Marian-Valentin, *Crizele și conflictele contemporane*, Editura Ministerului Administrației și Internelor, București, 2006
- KUYKENDALL, Ronald A., *Social Crisis and Social Demoralization: The Dynamics of Status in American Race Relations*, First Edition, Arissa Media Group, 2005
- LAPIERE, Richard T., *A theory of social control*, New York: McGraw-Hill, 1954
- MARX, Karl, *Capitalul: Critica economiei politice*, Editura Alexandria Publishing House, Suceava, 2009
- MUREȘAN, Mircea; Gheorghe VĂDUVA (coord.), *Criza, conflictul, războiul*, volumul I, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007
- MUREȘAN, Mircea; Gheorghe VĂDUVA, Eugen BOAMBĂ (coord.), *Criza, conflictul, războiul*, volumul III, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007
- STĂNCILĂ, Lucian; Gheorghe SAVU, *Crizele ca manifestări ale dezechilibrului social*, in „Tendințe în evoluția fenomenului militar la început de secol”, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2006
- SWAINE, Michael D., *Understanding the Historical Record*, in Michael D. SWAINE, Zhang TUOSHENG, Danielle F. S. COHEN (eds.), *Managing Sino-American Crises: Case Studies and Analysis*, Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace, 2006
- ZAMFIR, Cătălin; Lazăr VLĂSCEANU (coord.), *Dicționar de sociologie*, Editura Babel, București, 1993
- Academia Română, Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan”, *DEX – Dicționarul explicativ al limbii române*, Ediția a II-a, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998
- US Department of Defense, *JP 1-02. DOD Dictionary of Military and Associated Terms*, 8 November 2010 (As Amended Through 15 August 2014)